

ШЫН

СЭКП-нин Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

БӨГҮН—СОВЕТ КОНСТИТУЦИЯНЫҢ ХҮНҮ

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЭҢ-НЕ ЧЫРЫТКЫЛЫГ ДЕМОКРАТИЯ

Декабрьдын бештин хунун бистин чурттуу улустары совет демократия-
нын тилегиин байырлаа кылдыр демдеген турар. Бүгү улустун
амгы совет демократиясы— совет нийтиледиг улам бедик, коммунист
каажа шийинишкенин халыктар турар улау күш болур.

Бистин чуртка социалист тургузушуну колдуулаа доостун турар үе-
де, 1936 чылдын декабрь 5-те, ССРЭ-нин амы Конституцияны бастаан.
Оон бээр 26 чылдар эртен. Бо азында бистин чуртуулаа болгаш де-
легейде улау өскөрүшкенин болган. ССРЭ-де социализм долзуу-биле
болгаш шуут тилеги, бистин чуртуулаа ам коммунизм тургузушкуну
калбартырың үзүндө кирген. Совет Эвилели капиталисттик хурааа-
кындан шуут үнген болгаш делегейин социалисттик күчүлүг лагерин тур-
густунган. Оон-биле холбаштыр ССРЭ-нин амы Конституцияны белеткэ-
ринин эржежок чуугазынын дугайын ССРЭ-нин Дээди Советинин бо
чылдың апрельде болган сессиязына эш Н. С. Хрушев толдугай айткан.
Совет нийтиледиг амы улау чаартыгаларын болгаш негелдерин иле-
редир илдиң чаа Конституция болза совет демократиянын улам бедик
каажа хөгжүдүгүн халыктар.

Пролетарият хураанын бисте ам бүгү улустун социалист де-
мократия кылдыр хураанын бастаан нийтиледиг коммунист бот-эргеле-
лелин социалист күрүсү өзүлүн чуртуу шийинишкенин чорутуулаа
болу турар дээрин СЭКП-нин XXII съездин айткан. Ол дээрже соци-
алист демократиянын бүгү талаа-биле хөгжүп, сайыраңгайлаа турар
ы ол-дур. Ол дээрже күрүсүнүн херектерин эргелдиринге, амы-агы
болгаш култура тургузушкуну ууртурунга бүгү хамааттарыны иле-
келги кириштири ол-дур.

«Коммунист нийтиледиг тургузар совет улустун шуут практиктик
сорулгазы болу берген»—деп СЭКП-нин Программасында айткан. Бо
улау чаагай сорулгазын чедишкенин шийтирээр-биле хой-ниити эге-
лешкенин болон болгаш улау-дузаа улам өстүреринче, демократти
эргелдирин формаларын хөгжүдүп сайыраңгайлаа, совет нийти-
ледиг амыралыг демократти амыралыг улам калбартып, ха-
мыларынче чуртка кол кичээлгенин салып турар.

Бо дугайын СЭКП Топ Комитетинин ноябрь Пленумунун шийтир-
лери толдугай чуугаалаа турар. Коммунист тургузушкуну сорулга-
рына дүүшүр партияны ууртуулаа бугураа принциптин боттаанды-
кы, күрүсү планнашкенин кижилер, эргелдирин демократти хураанын
хөгжүдүр, партия-күрүсү контролонун ленинги принциптерин калып тур-
густунган дугайын болгаш өске-даа чуугаа айттырларын Пленумга халык-
биле чуугаалаа. Топ Комитеттин Пленумунун шийтирлери бүгү со-
вет улус чыгыс ап-сеткил-биле хулаа алган. Пленумун айткан хем-
чегери социалист демократияны улам ийди калбартырга, коммуни-
ст тургузушкуну программанын амыралыг дүргө боттаанды-
р дээрже демократия массаларын калбаа-биле кириштиреринге улам-на таа-
рымчалыг байдалды тургузар дээрин совет кижилер эки билеп турар.

Улау чоң башкарып турар деп сөстөр бисте ханы уткалыг. Чурттуу
амыралыг хамаарышкан улау айттырларын бүгү улустун чуугаала-
лыгына кирип турары, Советтерде болгаш амыралык чоңоронун
боттаандык хой-ниити органдарында хой миллион кижилерин
ажылаа турар—ол дээрже улуску эргелен башкарыга ол-дур. Бистин
республиканын бүгү Советтеринде 2400 ажык депутаттар, хой-ниити
бот-таймыгын органдарында 16 муң ажык кижилер—ол дээрже эрге-
лен башкарылган хой-хой амыралык херектерин чоң болууну, холуулаа ап
турарынын херекчин-дир. Көдөз Советтерин сессиязында эргелен ССРЭ-
нин Дээди Советинин сессиязына чедир чер-чери болгаш бүгү күрү-
сүнүн чуугаа айттырларын кымнар шийтирлер турары? Чоңуң бугу-
нуң сонгаан кижилери шийтирлер турар. Олар болза чурттуу суратгы
шактыр Н. Мамай болгаш Ак-Доурааттың туугузу К. Эртин, Узбек-
кистанда кохоз даргызы, Социалист Күш-ажылың уш даякыр Ма-
дыр Х. Турсункулов болгаш Тываның болуун сазычы А. Уулуң ки-
жиги амыралык, тараачылар болгаш совет нийтиледигинин тө-
дөлөкчилер-дир. Совет демократиянын боттуг илеришкени ол-дур.

Совет социалист демократия хамааттарыга улау эргелерин тыпсын
турары-биле кады оларга бедик хулаагелерин база онаал турар. Совет
демократия мында деп турар: ак-сеткил болгаш шынык бо, нийтиле-
диг чаагай чоруду дээрже амыралык, нийтиң байлаан камгалар болгаш
көвүдөдүр дугайында салып сал, өрттүгү эвес чорукка, маңгыстаа-
рга, улаураага, мөгелерге, кара чараларга элеш чоң бол, бирээзи
шүптүзү дээр, шүптүзү бирээзи дээр деп чуртун социалист нийте-
ле, кол чүдү дээрин бил. Коммунизмге чоруп орап чуртка чүдү-даа кылбайн,
а нийтиледиг бугу-не чүвени амыралык-биле совет кижилер бүрүзү кан-
чал-даа эптежин шыдаас болуу хулаагелерин. Коммунизм тургузушкуну
улау атыруун бедик-биле салгырындаан артык бедик хулаагелер совет ки-
жиге чок.

Совет кижилер бүрүзү нийтиледиг херектерин эргелен башкарыга
илепкейлиг кирип хулаагелер!—бо дээрже бистин долзуулаа, бистин
сорулгаамс. Лениннин чуугаа чалгаларынын бирээзи ол.

Келер улау үенин—амыралык коммунист тургузууң херек-
лери миллион-миллион кижилерин дигит практиказында, чогадыкчы
тышгырында төрттүрүр.

Чер кырында эң-не чырыткылыг демократия деп совет демократияны
Мамин Горький аала. Бинаага бүгү улусту болу берген амы бистин
Социалист демократиянын хереклери коммунист келер үеже оруту
кыдып турар.

Чоң Черемушкада пос-таавы
фабриказынга партияның болгаш
чазактың удуртукчуларының чорааны

Москванын Свердлов атыг торгу
кылар комбинатында дуржулаа
көргүзүлүг пос-таавы фабриказы
улуг чуртталга туулушкунуну райо-
ну—Чоң Черемушкада турар турар.

Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.

Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.

Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.

Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.
Чоң Черемушкада турар турар.

Чуруктуу В. Жаринтовтун плакаты.

СЭКП-НИҢ ТӨЛЭЭЛЕРИ ПРАГАДА

ПРАГА. (СЭТА). СЭКП ТБ-нин
Президиум кезигит, ССРЭ-нин Дээди
Советинин Президиумунун Дарга-
зы Л. И. Брежневке баштааган, Со-
вет Эвилелин Коммунист партия-
зын төлөөлери Чехословакияны
Коммунист партиясынын ТБ-зын
чазалык-биле ЧКП-нин XII
съездинде кирип дээр, декабрь
3-те мында чедер берген.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

.....Мынчангаш эде тургузулганың кол утказы—
партияның болгаш оон органның күжениш-
киннерин коммунист тургузушкунун кол со-
рулгаларын шийтирлээринче мөөңээр болур-
дур...“

(СЭКП ТБ-НЫН НОЯБРЬ ПЛЕНУМУНУН
Н. С. ХРУШЕВТҮН ИЛЕТКЕЛИНДЕН).

Италиянын Коммунист партиязынын X съездизинге

Делегейин коммунист шийтешкенин дайы-
чы болгаш каннаган отрядарынын бирээзи болуп
турар Италияны акы-дуна Коммунист партиязы-
га болгаш бүгү итали коммунистерге Совет Эвилели-
нин Коммунист партиязынын Топ Комитетин ийит
байыры чедирип тур.

Силерин партиялар болза демократти эргелерин
калбартыры дээр, бодуну экономикти байдалын эги-
жерин дээр, бодуну социалист идеалдарын бот-
таандыра дээр, монополияларга улау быжы, туртушт
ангы тулушкунуларын чорудуп турар бодуну чу-
рттуу амыралык, калбаа амыралык массалары-
ны шылтаатканга ууртуулаа-дур.

Ангы тулушкунуларын чорудулаа итали
ажылы чоңоронун чедип алган чедишкенин дээр-
ге амыралык шийтешкенин, чурттуу бугу-ле де-
мократти, депшигелит күштеринин чыгыс эш дээр
демексе силерин партияларын шийтешкенин
чырылбас түнели-дир. Амыралык амыралык, бүгү
ажылы чоңоронун мурнакчы оолдары болуп итали
коммунист эргелдирин болгаш амы-тынын хара-
намас чорутуу лагерь-чиген көргүсүлган, улау
массаларын эсугу эрге-ажыктары дээр демексе
авангардында туруп турарлар.

Бедик ат-алдарын болгаш улау массаларын хун-
дүтселни чедип алган силерин партиялар тайбын
быжылаа дээр, термодолуг дайынын чайлаа дээр
дээр демексе нацийин кол күжү болуп турар.
Америка империализм кижилерин биче-ле
болза делегей дайынын халаагы кирип турар бер
чаккан дүвүрүнүн күнүндө, итали коммунист
чурттуу амыралык амыралык, амыралык чоңорон, бүгү-
ле демократти күштерин тайбын кожа-хембө догу-
наашкенин принциптерин тилегилен дээр, агрес-
сиге шийтирлери өйрү согушкуну бээр дээр хос-
талга амыралык куба улауу камгаларынче кий-
гырып турар.

Социалист чурттары, делегейин амыралык бол-
гаш национал-хосталгалыг шийтешкенин, тайбын
бүгү талаа-чылдарын илепкейлиг, улам-на
күштелип турар хедишкенин-биле делегей да-
бынын чайлаа болу дээрин дугайында коммуни-

терин түнелин шийини ук кризисте тайбын
херэенте амыралык кылдыр шийтирлери чорук
база катан бадаткап турар. Ол улау-чаагай эң-не-со-
рулганын улау кезеде бедик серемчиледиг болуу,
күженишкенин харамаамас херек деп, коммуни-
стер чептү-биле санап турар.

Пролетарият интернационализм принциптеринге,
делегейин коммунист болгаш амыралык партия-
ларын төдөлөкчилерин чөвүлө хурааларын
шиитирилеринге халык чок шыны болуу чорукту
кадагалаашаан, Италияны Коммунист партиязы
делегейин коммунист шийтешкенин марксизм-ле-
нинизм принциптеринге сыйы каттыштары
болгаш оон чыгыс эш быжылаа дээр демексе-
дин херэенте улау салышкын кирип турар.

Бодуну күженишкенин коммунизм тургуза-
рыга, бугу-ниити тайбын быжылаа дээр бааза-
галып турар Совет Эвилелин улустарыга найыр-
лыг болуу чорукту Италияны амыралык аныгыла,
ажылы чоңоронун болгаш демократтарын калбаа
массаларына кижилерин болгаш быжылаа дээр
талаа-биле бодуну итали акы-дуналарын улау
ажылы совет коммунист өөршүк-биле демдеген
турар.

Марксизм-ленинизм адалдыг туугун алаа-биле
бурунгар чорутуулаа, Италияны Коммунист пар-
тиязы бодуну хураалык идея болгаш организ-
малаа-биле быжылаа дээр, итали амыралык аныгыла,
бүгү күш-ажылы чоңорон үндөүн эрге-ажыктары—
тайбын, демократия болгаш социализм дээр демексе
чаа-чаа чедишкенин чедип алыр дээринге бы-
жыг бурунгар СЭКП Топ Комитетин илерилип тур.

Совет болгаш итали улустарын аразыга найыр-
ал быжылып турар!

Италияны адалдыг Коммунист партиязы де-
легезин!

Делегейин коммунист шийтешкенин мар-
сизм-ленинги чыгыс эш делегерин!

Бүгү делегей тайбын делегерин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИН КОММУНИСТ
ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТОП КОМИТЕДИ.

ХОЙНУ-БИЛЕ УЖУРАНЫШКЫНГА

Улау-Хем районун Жланов аты-
гы кедө амыралык артынын тиле-
гине чуртталга турар кохозчулар,
наамаа холбаш болгаш төп сүт-
бараан формазынын амыралык чорук-
колхозун бот-оруга-чарыгалыг
хожуу брндагынын мурнакчы хой-
жуу Монгуш Хураа-оолонч Нем-
Хураа-биле чоңоң чаа улау-
жыгышкы херекчин эргелген.

Дуржулгалыг малчынын амы-
чорудулаа болгаш оон ху-
жулаанын дугайында илеткеди
колхозту зоотехниги эш Уйуу-оол
кылган.

Хойжу М. Х. Нем-Хураа 1961
чылда төрүр чүс хойга онааштыр
102 хурааны мөңү дооруктуу
өстүрүп, бир хойун-на 2 кг дүктү
кырып алган. Бо чылын ол төрүр
чүс хойга онааштыр 107 хураанын
камаалап ап, хой бүрүзүндө 2.1 кг
дүктү кырып алган. Эш Нем-Ху-
раа алаа быжылаа хойларына
чылдыг, делегем камаалаа тударына
болгаш мал чедирер белеткээринге
илепкейлиг киришкен.

Мал ажылыга он чыл дуржуу-
лаа ак-сеткил ажылааны дээр

В. САНАА.

СОВЕТ УРАН ЧҮҮЛДҮН ХУЛААГЕЗИ—ЧОНГА, КОММУНИЗМНИН ХЕРЭЭНГЕ БАРААН БОЛУРУ

Москванын чурукчуларынын чогаалдарынын
делегезин партияның болгаш чазактың
удуртукчуларынын көргөнү

Москванын чурукчуларынын Топ
делегези чылдыг айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

Делегейин чазалык чуртуулаа
чылдыг амыралык айткан. Чурукчу-
лар делегейин Москвада салгыры-
нын 30 чыл оонга холбаштырган чу-
руктар делегейин чоңоң чаа па-
тияның болгаш чазактың удуртукчу-
лары көргөн.

гаалары чогадыкчы ол сорулга-
чедишкенин-биле шийтирлер турар.
Оон-биле кады боттарынын чогаал
ажылында шийтешкенин улау-
жыгышкы чурукчулар база таварык
турар. Олар бистин амыралыгына
чаа болушкунуларын көрбөстөр, олар
кыжиге мынакчы чокка, кижини хун-
дүтсел, алаа-да соок сеткил-биле,
хамаан чок байдал-биле чурукчулар
чуруп, чурумал уран чүдүлө болгаш
скулптуралаа формалисттик чижиктер
өтүрүненин эсугулаа алып ту-
рарлар.

Чижээлээр, А. Васнецовтун «Эр-
теги чөмө, П. Николеттун «Гео-
лог» болгаш чамдык өске-даа чурук-
чулар-биле таңылып көргөн, эш Н. С.
Хрушев мында дээр:

Чурук дээрже кижини бедилер,
мадырыг чалгай чоруктарга оон
сорул кийер болган эдилер ужу-
лаа. А бо мынак чуруктар нийти-
ледиг мында бедик сорулгаларын
күтсепин шийтээр бе?

Бесед өйүндө Н. С. Хрушев болза
чамдык чурукчулар оларын чурван
чогааларынын дугайында хой-ни-
тиңи салаа-оолонч менээр-биле,
тоовас кезир-биле чоруп турар чүдү
бар дээринче кичээлгенин улаа
болгаш бир эвес чурван чогаал чүдү
оң авторига билингер болуу, чоң
оон хулаа көрбөс болза, ийдиң чо-
гаалды эсугу уран чүдүлө хама-
лыштыр болбас деп чуугаалаа.

Делегейин нийтизи иле чөмө кан-
чаар улаа болуу иле деп чуук-
чуларын Москвада органдарынын
улугуручуларын айттырмаа
эш Н. С. Хрушев мындаа харым-
лаан:

Кандыг-даа делегейге мында
болуу мынак, мында эки-да, орту-
мак-да, кошмак-да амыралык дел-
гезин-дир. Делегейин тургузуулаа,
болуп көрө, кошмак болгаш
хулаа алыр аргажок чогаалдары
камаалап, либерализм тургунар
ини азынга чамдык таварыгаларда
кире берген хире-дир. А ийдиң поли-
тика дээрже социалист реализмин
совет уран чүдүлүг улам ийди хой-

дуржууга чедирип шыдаас болгай.
Уран чүдүлүг улаурунга идея тала-
зы-биле чалгылыг чок болгаш прин-
ципалдыг болуу, толдугай, ыла-
ылаалык, бистин уран чүдүлүсү,
түң—коммунизм тургузуу турар
чоңорон уран чүдүлүг хөгжүлгени-
ниң кол шүгүмүндө кандай-даа ой-
талаагына, чалгылаа чорукка эп-
теш чок болуу чуугаа.

Делегейин көргөн дээр, оларын
чогаал ажылыга кичээлгенин салып
турары дээр, улаагы смелер бол-
ган шүгүмчүлөдиг саналдары дээр,
Н. С. Хрушев, партиянын болгаш
чазактың удуртукчулары өөрүп
четтерини чурукчулар база
скулпторлар илереткенер болгаш
бодуустун чогаалык амыралык
ол саналдарын болгаш смелерин ба-
рымдалап көрбөс дээрин чууга-
лаа дээр.

Ол-ла хун партияның болгаш ча-
зактың удуртукчулары абстракци-
онист дигилерин чуруктарын ба-
за көргөнөр.

Утка-даа, шылар-даа, хевир-даа
чок ийдиг бытлаашкынынын кижин
кичел-биле, пат-ла кайлап көр. Ол
бүгү дүрү-хевир чок шийтирлер дээр.
ге, буржуазия барын чүктүп буу-
рап дүшкөн формалист уран чүдү
чөгөчүн-биле өтүгенин болуу
турар.

Ажыларынarda чүңү көргүзүп ту-
рар улус силер, көрүктүгө кандай
болалды чедирер күзүлдиң силер деп,
мында деген чуруктарын база
скулптураларын авторларын
Н. С. Хрушев тайлырлап бээрин
дээр. Ол «чогаалдарын» авторла-
рын улаа-болал талаа-биле ала-
раны херелен турар билинмес
шугуламын алаа харым кылдыр
дайылап турган. Алаа Н. С.
Хрушевту чуугаалаа:

Ындыг «чогаалыга» бистин
улаага таарышпас, ол оон хулаа
көрбөс. Боттарын чурукчулар бис
деп алап алган, кижини хулаа-
чуруп каан чүмө бе азы эчиген ку-
дурду-биле шырбанып тургаш бычтап

СЭКП-нин Чурукчулар өкүлдерин
баштар чедирин бирги секретары
С. В. Герасимов, ССРЭ-нин уран
тула академиянын президентин
Б. В. Иогансон, РСФСР-нин Чурук-
чулар эвилелин баштар чедирин
бирги секретары В. А. Серов, Чурук-
чулар эвилелин Москва салгыры-
ны дарагы Д. К. Мочальский бол-
гаш өске-даа чурукчулар база
скулпторлар делегейин көрүп ту-
ра тайлыгы кылып берип турган.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун шийтпирлерин чон боттандырып эгелээн, Бөдүүн ишчи, идепкейлиг коммунист

«Улут-Хая» совхозтун Хайыракан салырында бүдүрүлгөн мурнакчы, эки кижилер эвеш эвес. Олардын арасындагы аялгы саанчы Т. Т. Бюрюмааны дугайында төбүчү чаалап болур.

Төлүш Лопсановна саанчылар аялгыда-ла хөй чыдар эртен. Аялгы кызылалып, кезеде бедик көргүзүлгү аялгыларын, аялгыдагы төдөтүнүн талазы-биле ол, чүгө салбыраа, совхозта, районда эвес, харын республикада сурагы кижилерин бирээ. Коммунисттик партиянын 15 чыл стажыг келгүчү.

Партия келгүчүгү бедик адым оюн бузуг-ла шыны, арыг эдеп чөрүтүүнү дугайын дараалыда каш чикеткен-не көрүп болур. Он чыл бургунара, даган Хайыраканга Калынин аттыг колхозту түзүлгөнү турар үдө. Төлүш Бюрюмаа бүтү-ле орманчылык кемчелерге эи идепкейлиг кирип, артелин экономикалык быжыгыраа чорукка бузуг коммунисттик арып-нүгүн көргүзүп чораан. Ийи чылдын дугузуна ол колхоз баштаар черин, колхозта парторгунун келгүчү, хероженер чөвүлгөсүн мергелдиги удуруттуу болуп, болууну организацион талаштыгынын, бот-тыныгынын талазы-биле эске коммунисттерден элөөн ылаалдыг, артед бүдүрүлгөсүн камандыларынын бирээниг саанчы турган. Районуну коммунисттер Төлүш Бюрюмааны бедик мот-шынарынын өрөөнү көргөш, СЭКП райкомунун келгүчүгүнө солгуп, аялгы улуз идегиди көргүзүп-даа турганар.

Төлүш Лопсановна 1954 чылдан эгелеш, Калынин аттыг колхоз «Улут-Хая» совхозка каттыжарыга чедир саанчылар аялгыдагы, сүт-бараан ферманын узуктел чок эрелестиле, бурдугага эи дээр көргүзүлгөнү чедир ап келген.

Дуржулгалыг саанчы коммунист Бюрюмаа ам «Улут-Хая» совхозтун Хайыракан салырында болууну шаала-ла үндөйүп тургусканы сүт-бараан фермада бо хунирге чедир-ле саанчылар аялгыдагы. Хөй чыдарын дугузуна ол сүт саанчынын беле эвес аргызында келгир анык саанчыларын өрөөнүгү дээрли! Наан-хыры дөгү берген болжаак, Төлүш Лопсановна улут-норма күүсүдериин, шымыкын тутурууну талазы-биле ам-да анык кыстардан тудак чок болду аийи. Бо чылдын эртен 10 айларын дугузуна, инек бурзүтүнөн оон саган сүдүнүн кемчээс, фермада бүтү саанчыларын кайыныдан-даа хөй болганы аялгы тодаргай барымда болуп шыдар. Төлүш Лопсановна-нын сап турар инектерин сүт бээр кызылчар хамаанч, сөөлү үдө улам нежеп турары оон чере бедик мергелдигин шынызын турары тодаргай.

Коммунист Бюрюмаа чүгө мурнакчы саанчы эвес, харын фермада аялгыдагы саанчы хероженерин шымыкын өнүтү, докта-мал кижилерин. Аялгы ак-сет-кидинин, негелдигин, аялгы-нын чык-чагай, төдөтүнүн, билиг дөш чүтүлгүсүн талазы-биле ол саанчыларга эи-не чөгүмчылг үдөгөрүн көргүзүп турар. Ол ферма-нын аялгыдагыларын ортузунда аялгы ханысалга чоктап, ара-зын чыгарып турар.

Елизавета Ефимова Ильина «УТКА 25 чылы» совхозта ам сес чыл иштинде хаван аялгычы болуп амылган турар. Аялгыны улут дуржулганы ол чып алган болгаш бо чылын хаван бурзүтүнөн 18 хаван солдарын алыр деп хүлээлгени алган. Ам төрөөнөндөн хаван бурзүтүгө оонаштыр 14-ту алган болгаш хаванчынын төрүүрү үргүчүлүп турар. Елизавета Ефимова төрүүр хаванчынын болгаш хаван солдарын улут кичээлгил-биле азырап, немелес ченин бээр болгаш эске-даа кемчелерин үргүчү ап турар.

ЧУРУНТА: Е. ИЛЬИНА.

галаар, прогудулар, амыдырал талазы-биле бузулар чоруктар сөөлү үдө барык-ла хаванчыны мичангыш таарылга эвес.

Төлүш Лопсановна ферма аялгы-чынарынын ортузунда партиянын политикалык аялгыны база мергелдиги-биле башкарып турар. Иштики болгаш даштыкы байдал дугайында меделерин, партия биле чактыг чугула-чугула шийтпирлерин ол дигит беседанын аргалы-биле чедир тайылбырлап, чонуну мур-нунга агитатор хүлээлгенин ылаптыг күүсүдүн турар. Ол ам СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунун материалдарын саанчылар ортузунда шыкыр номчулганын аргалы-биле таныштырып эгелеш. Партиянын аялгынын коммунист бурзүтү эи Бюрюмаа ыш-каш, так ышкар ханысал-биле меделер, шеверги күүсүгөн турары конугу күзөгүн.

Четпестер-биле эштеп чөгү, калында аялгы хынамчалыг белеткенери — коммунист Бюрюмаа улут-байын бир оонагай шынары ол. Салбырыг артед черинден шыныг негелде тургузуп тургаш, ол бо кузун ферманын кышка удуз белеткен конугу хынамчалыг бурзүтүгү: ферма инектеринин калында-роаа-даа чылым, ситен-шербиле-даа четте дугурутуун, саанчыларын чуртталга бажыныры-даа эки сеп-тегилги.

Күш-ажылын мурнакчы кижилери бисте эи-не хүндүткелдиг дээр-ле шы. Оларын аргалыда бистик мурнакчы саанчыны Бюрюмаа улут-бай база-ла бар. Сүт саалдынын талазы-биле районга эи дээр көргүзүлгөнү чедир ап келген, хөй-нигити идепкейлиг чоругу дээр коммунист Төлүш Лопсановна Бюрюмаа-нын СЭКП-нин Улут-Хем райкому, райкүүсөө моон мурнуна Хүндүлгө бижик-биле каш ууда шынаан. Октябрыг социалист Улут револю-

“Чер аялынын бедик культуразы дээш”

Улут-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтун Ак-Туруг салырында чакыч чер андарылыгынын үзүлгөсү деп аттыг чедир алыр дээр демисейин турар ийи трактор-хөвү бригадаларын тургускан турар. Чакыч чер аялгы эгелерин бедик бирги бригад механизатор эи Абгазын улутуулаа-биле Улут-Хем-нин Оруг деп черге, а ийиниги эи Дембелдин башталгы-биле Ак-Хемге болуун төвүн тургус-каш, чер аялгыныг калыба-биле кирген. Бирги бригаданын улутуулаа эи Абгаан тракторист аялгыдагы, үдөчүк хүлээлгенин база күүсүдүн келген. Тараа ажап алымыкынын үзүлгөсү эи Абгазын бригаданын боттарынын андары-ны 1332 га шалтуу таразын ай-

шанда чидирг чокка ажап ап, сөөлөк бирги чери эгелеш. Ийиги бригада база-ла олардан тудак чок аялгыда.

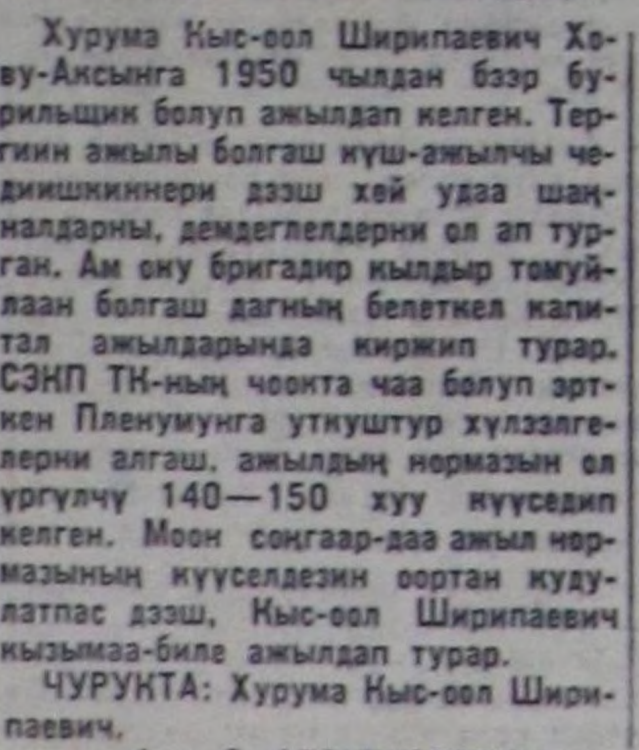
Бригадаларын келгүчүгүн чыгыш хөвү дээр, хөвү чыгыш дээр аялгыдагы, боттарынын келгүчүгүнүн талазында аялгыдан олардан ийикке чурум үрөөр чоруктары болдурбас дээр демисейин турарлар. Чурум үрөөннөрүн болгаш аялгыдан олардан инектерин коллективтин ийи хуралына чуталап кыруу турар. Чижээ, аялгыдан олардан, чурум үрөп турган А. Херел-оол бригаданын келгүчүгүнөн үдүртү-көн. Аялгы үдө бригадаларын келгүчүгүнүн техника септелгениг чедириникин аялгыда туралар.

Партия организационнын талазында улутуулаа кошк турганын кезде Совет (даргазы эи О. Хувар), аялгынын комитет (даргазы эи Х. Аракча), комсомол комитет, хероженер чөвүлгө, эртеп биял-лер негелдиги индиклидин болуу чон ортузунда организацион-массалыг аялгынын лекция, беседа чорудар аялгынын онза сула чорудуп турганар. Оон уламыдан совхозта аялгыларын, хероженерин аргалыда индиклиг аялгыг күш-ажылга киришпес, аргалаар, өрөөр, хули-ганнар чоруктары кылып турар кижилер эвеш эвес.

ЧААГАЙ ДУЖУТ ДЭЭШ

БОРБАК-АРЫГ. (Телефон-биле). Калында аялгы чедириникин бөзүр аялгы хынамчалыг белеткенери, организацион удуруталаан чугула хамаарыг. Чөв-Хемик ра-йонда «Болшевик» колхоз трактор-лар болгаш кожуда машиналарын септелгениг үш эвөнүу быжыла-ан, оларда күш-ажылын организацион эки тургускан.

Кезде аялгы-ай машиналарын-да тракторун 4 андазынын, 4 сел-даны болгаш элөөн хөй ийинири септөө, 2 трактор ам шутт беле.

Хурума Кыс-оол Ширпаевич Хо-вуну 1950 чылдан бээр бу-рильщик болуп амылган келген. Тер-гийн аялгы болгаш күш-ажылыг че-дишкенин дээр хөй ууда ша-налдары, демагелдерин ол ап тур-ган. Ам ону бригадир кылдыр төмүл-лаан болгаш дагыг белеткел кил-тал аялгыдагы кирип турар. СЭКП ТК-нын чокта чаа болуп эр-тен Пленумунга унутуштур хүлээл-генин алгаш, аялгыг нормалын ол үргүчү 140—150 хуу күсүлгө келген. Моон сонгаар-даа аялгы нормалын күсүлгөсүн оон куу-лапс дээр, Кыс-оол Ширпаевич кызыл-а-биле амылган турар.

ЧУРУНТА: Хурума Кыс-оол Шир-паевич.

циянын 45 чыл оон таарыштыр Төлүш Бюрюмааны районун Хун-дугал самбырагына база кириген. 1961 чылдын күзүндө болган бистик республиканын партия кон-ференциясында Төлүш Лопсановна Бюрюмааны СЭКП обкомуну кел-жигүгө соңган.

Мурнакчы саанчы, идепкейлиг коммунист Төлүш Бюрюмаа болза, Хайыраканда эи-не найырдыг бол-гаш аас-кежиктиг чурттап турар со-вет өт-бүлөдөгү баштыгынын би-рээ. Оон өт-бүлөдөгү ишти ар-бын—шуту 7 киж. Өнүк эр ээзи коммунист Кыргыс Ханык-оол ук фермада молдурга каларчы. Оон каларган молдургаларын күжү се-мге, ол молдургаларын хөй кези келир чылын совхозтун күрүгө са-дар эдигин планын кырг.

Коммунист Бюрюмаа, Ханык-оол аша-кадай 5 уругтар, олардын културалы-биле кижизиги өстүр-ген. Оларын улут огу совхозта тракторист аялгыдап турар. Ол база-ла мурнакчы механизаторларын би-рээ. Оон эске оолдар, кыстар шуту школада чедириникин өрөөнү туралар. Бюрюмаа, Ханык-оол аша-кадайын аялгы-төдү биче сет-кидинин, бузуг-даа, биче-даа кижилерин хүлээлгенин, найырталык шымыкынын талазы-биле үе-тергелеринден база-ла азын ыла-алдыг болуп турары улус билер. Ол дээр, өт-бүлөгө шы кижизигиле-гин түнүлгөдү.

СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунун төгүлүт шийтпирлеринг соруу кир-ген саанчы Бюрюмаа болгаш ка-дарчы Ханык-оол олар мал аялгы-нын продуктуларын өстүрер, ыны-чангы коммунизм тургузушкунуну улут херожене төлөп чак са-лымыкынын моон сонгаар-даа ки-рип шыдар дээрине быжы-биле бузуг болуп бис.

М. БАГАЛДАЙ.

“Чер аялынын бедик культуразы дээш”

Улут-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтун Ак-Туруг салырында чакыч чер андарылыгынын үзүлгөсү деп аттыг чедир алыр дээр демисейин турар ийи трактор-хөвү бригадаларын тургускан турар. Чакыч чер аялгы эгелерин бедик бирги бригад механизатор эи Абгазын улутуулаа-биле Улут-Хем-нин Оруг деп черге, а ийиниги эи Дембелдин башталгы-биле Ак-Хемге болуун төвүн тургус-каш, чер аялгыныг калыба-биле кирген. Бирги бригаданын улутуулаа эи Абгаан тракторист аялгыдагы, үдөчүк хүлээлгенин база күүсүдүн келген. Тараа ажап алымыкынын үзүлгөсү эи Абгазын бригаданын боттарынын андары-ны 1332 га шалтуу таразын ай-

шанда чидирг чокка ажап ап, сөөлөк бирги чери эгелеш. Ийиги бригада база-ла олардан тудак чок аялгыда.

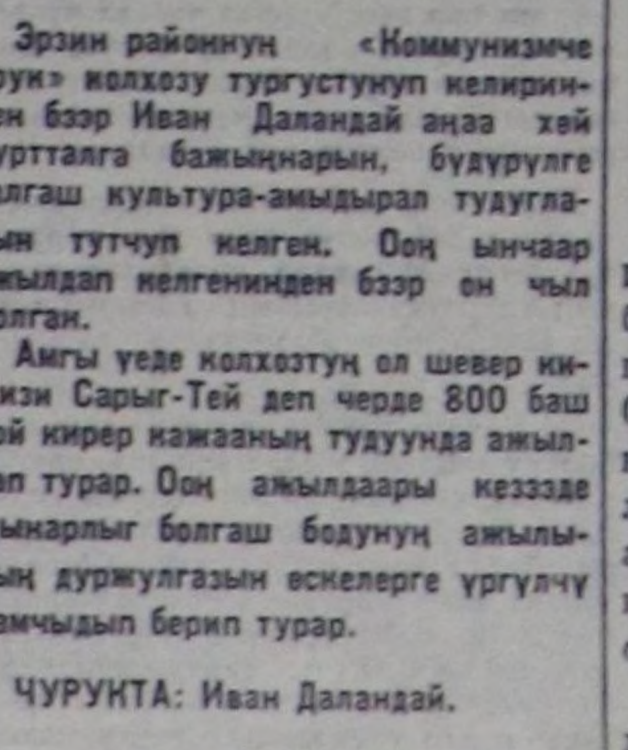
Бригадаларын келгүчүгүн чыгыш хөвү дээр, хөвү чыгыш дээр аялгыдагы, боттарынын келгүчүгүнүн талазында аялгыдан олардан ийикке чурум үрөөр чоруктары болдурбас дээр демисейин турарлар. Чурум үрөөннөрүн болгаш аялгыдан олардан инектерин коллективтин ийи хуралына чуталап кыруу турар. Чижээ, аялгыдан олардан, чурум үрөп турган А. Херел-оол бригаданын келгүчүгүнөн үдүртү-көн. Аялгы үдө бригадаларын келгүчүгүнүн техника септелгениг чедириникин аялгыда туралар.

Партия организационнын талазында улутуулаа кошк турганын кезде Совет (даргазы эи О. Хувар), аялгынын комитет (даргазы эи Х. Аракча), комсомол комитет, хероженер чөвүлгө, эртеп биял-лер негелдиги индиклидин болуу чон ортузунда организацион-массалыг аялгынын лекция, беседа чорудар аялгынын онза сула чорудуп турганар. Оон уламыдан совхозта аялгыларын, хероженерин аргалыда индиклиг аялгыг күш-ажылга киришпес, аргалаар, өрөөр, хули-ганнар чоруктары кылып турар кижилер эвеш эвес.

ЧААГАЙ ДУЖУТ ДЭЭШ

БОРБАК-АРЫГ. (Телефон-биле). Калында аялгы чедириникин бөзүр аялгы хынамчалыг белеткенери, организацион удуруталаан чугула хамаарыг. Чөв-Хемик ра-йонда «Болшевик» колхоз трактор-лар болгаш кожуда машиналарын септелгениг үш эвөнүу быжыла-ан, оларда күш-ажылын организацион эки тургускан.

Кезде аялгы-ай машиналарын-да тракторун 4 андазынын, 4 сел-даны болгаш элөөн хөй ийинири септөө, 2 трактор ам шутт беле.

Иван Даландай «Улут-Хем» совхозтун шийтпирлерин чон боттандырып эгелээн.

ЧУРУНТА: Иван Даландай.

ГАНА РЕСПУБЛИКА. Совет Эмгекчилерин хуза деткимче-биле чуртта тургузуп турар дөрт куражыл-агылларын баштайгызын Ахидомун күр чердерин чардырып турары.

ЧУРУНТА: совет тускай артемигилерин өөрткени аялгы гана трактористтерин башкарганы совет тракторлар-биле Ахидомун күр чердерин чардырып турары.

СЭТА-нын фотохроникасы.

Совхоз бүдүрүлгезинге партийжи удуртулганы күштелдирер

Күр черин совхозу «Тилеги-нин» коммунисттер, бүгү аялгы-ныч чилер СЭКП-нин ХХП съездинин болгаш СЭКП ТК-нын март Плену-мунун төгүлүт шийтпирлерин амы-далга боттандырып дээр демисейге 1962 чылда чамдык чедириникин чедир алганар. Ылангы механизаторлар, тараажылар күш-ажылыг эки көргүзүлгөн болганар. Оон түн-вешиде совхоз күрүгө тараа дү-жар хүлээлгени 118,9 хуу күтсөт-көн.

Индиги-даа болза совхозта партия организацион (секретары эи Дам-чы) СЭКП ТК-нын айтмышкынын болгаш совхозтун дирекция черинин аялгы-чорудуулаа контроллар эр-гелеш аялгыдагы, аялгы-агылдын тус-тусту улутуулаа чарында, тускай артемиг кадарлар негелдиги диг-зыган болза, база бүтү эр, херо-жен аялгычыларын ортузунда пар-тийжи-политиктиг, организацион-массалыг аялгынын хайныкынынг чорудуп, совхозта хөй-нигити органи-зационна партияг удуртулганы чилаларына партияг удуртулганы чогуу негелдиге чедир бедик де-нелге тургузуп, социалист чарыш-тыг хероон боттут удуртка болза, чер болгаш мал аялгыныг чедир-иникин оон-даа улут болуп турган.

Партия организационнын талазында улутуулаа кошк турганын кезде Совет (даргазы эи О. Хувар), аялгынын комитет (даргазы эи Х. Аракча), комсомол комитет, хероженер чөвүлгө, эртеп биял-лер негелдиги индиклидин болуу чон ортузунда организацион-массалыг аялгынын лекция, беседа чорудар аялгынын онза сула чорудуп турганар. Оон уламыдан совхозта аялгыларын, хероженерин аргалыда индиклиг аялгыг күш-ажылга киришпес, аргалаар, өрөөр, хули-ганнар чоруктары кылып турар кижилер эвеш эвес.

АЖЫЛ ОРГАНИЗАСТЫГ

«УТКА 25 чылы» совхозтун ийиги ферманын коллектив СЭКП Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

ТӨП ШАНГА АЖЫЛДААШ

Бедик дужут өстүрүп алырында, үзүлгөн шынары чугула ужу-дугалыг. Улут-Хем районда «Х Улут хурал» колхозтун баштаар чери үр-езин аргалаашкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Партия организационнын совхозтун аялгыны удуртууда чангыс талаал, чүгө чер аялгынын дугайын кол-дот чуталап, аялгы-агылдын эске адыларын, чижээ, мал аялгыны, оон иштинде хөй аялгыны сайырдыр дугайында айттыгыга кошк кы-чөөнөй салып турган. Ынаага хө-вү аялгынын дугайында үдүргөн шийтпирлер күтсөткенин саанчы кырыга арып каап турган деп ком-мунисттер өтүт-соңгудалыг хуралга чон шүгүмчүлөөнөр.

Совхозтун аялгычыларын орту-зунда подитиктиг кижизигиле аял-гынын партом четпес чоруктамын диг-ныгитинин корум-туруму үрөөр чоруктары коммунисттер бери кы-лып турар. Ынаага парторг бо-луну хуралдарына коммунисттер персоналдыг херектерин чуга-лажырыга өлжөп турган деп база шүгүмчүлөөлөр болуула.

Партом, аялгынын комитет, сов-хозтун дирекция чери кадарларын амыдырал-чуртталганын экижиги, оларын билин бедилер, ылангы механизатор кадарлар бедик тал-лазы-биле кемчелерин конугу сула чорудуп турар. Ам үдө совхозка 200 аялгы тракторист, комбайнерлер чедириникин турар.

Ам совхозта партия организаци-онна болгаш хөй-нигитин эске ор-ганизационна кал сорулгазын бо-лза, СЭКП ТК-нын ноябрь Плену-мунун айтмышкынын үндөйлөш, совхоз бүдүрүлгезинге партияг удуртулганын экижиги, ол шийтпир-лерин калыба-биле танышар талазы-биле аялгыны эки организационна, партияг болгаш чакантын айтмыш-кынын күтсөдери дээр демисейге аялгы чонун күженишкенин мобилизастары болур.

О. МААДЫР. СЭКП обкомунун Кызылдын колхоз-совхоз эргелесинде инструктору.

АЖЫЛ ОРГАНИЗАСТЫГ

«УТКА 25 чылы» совхозтун ийиги ферманын коллектив СЭКП Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге чакыч хөвү аялгыныг бедик кидин түлүк, эи Чабакча Төп Комитетинин ноябрь Плену-мунун шийтпирин танышкан, улам сору-кут аялгыдап турар. Ферманын малы таарышкынын эки организаци-онна, Төп шанга эи А. Филимонов-а (хероженер чөвүлгөсүн дара-газы) удуртуган эвөнүу макталдыг аялгыда.

Ферма чүгө мал аялгыны эвес, чер аялгыны база калартып турар. Бо хунирге ч

ЖҮРҮНЭ—ОЛ ДЭЭРГЕ БИС—ТИР БИС—

деп, ажилчын бүрүзү, тараачын бүрүзү, интеллигент бүрүзү чугаалап турар

Социалисттик демократияны бүгү талазы-биле калбартыр болгаш сай-зыраңгайжыдар, жүрүнени эргелеп баш-караарыңа, ажил-агый болгаш куль-тура тургузуушкунун удуртурунга бүгү хамаатыларны идеякыйлыг ки-риштирер, жүрүнө аппарадын ажил-

лын экижидер болгаш ооң ажил-чору-дулгазынга улустун контролон күш-телдирер—коммунизм тургузуушкунун үзүндө социалисттик жүрүнениң хөгжүлдөзүнүн кол угланышкыны ындыг болур.

(СЭКП-НИН ПРОГРАММАЗЫНДАН).

Улуг чаагай эргелер

Ажыл дээрге аас-кежик

Совет кижилерин өндүрүлүш чыгар-лап алышканына — ажилдар, өөрөңдөр болгаш дыйганы эргелеп бистин күүрүлүшүн Конституция-да хойлажыттылар. Совет эрге-чагырга ылданып бистере, херэ-жерлерге кайтканы улуг эргелерин тышсып берген. Ажыл-ишти совет херэ-жерлерин дугайында мурдуну композиторлар чогаалды, киноларын режиссерлар тургузуп, чогаалчылар номнарын бижип туралар. Бистер бүтү-ниги кызыгынын төвүндө, чаагай буянып хүндүктөл-биле ху-роолеткен, коммунизм тургузуучуларын аралында боттарынын тур-гузуушту талашкыны биле ээлеп турар бис. Ол бүтү-ниге Совет Кон-ституция хайыраан.

Мен ам он беш чыл тургузунда автобус чолаачылап келдим. Комму-нист партиянын болгаш Совет ча-

зактын ала сагын салышкыны-нын ачымына ботунун тургу-зучу куш-ажылы-биле чыгылып, байлак чурттап чөр мөн. Ажилдар-ыңа ажи-таткы төлөткөп аажы-чаңа кижилеринге, дыйганын-га шаг-ге четир. Ам мырнай хүн, ай, чыл эрткен турум-на амы-дырал улам-на чаагайлап турар. Мен мыкшан миллион-миллион совет херэ-жерлерин мурдунда чырык-лаңчак перспективалар ажиттылып турар. Ол бүтү-ниге Совет Кон-ституция хайыраан, бөгүн, совет Конституциянын хүндө төрөн пар-тияга болгаш Совет чызаага кы-зыгара чок өөрүн четтиникчи-нин, чогаалчы чүрөткөн ханын-дан илеретилеп тур мөн.

Е. ОСИПОВА,
1-ги класстын
чолаачысы, пассажирлер АТК-ы.

ЧОРГААРЛАНЫР МЕН

Совет Конституцияда хойлажыт-туган эргелер кижилерге материал-дыг болгаш улаан-болла талазы-биле бүтү-лө кижилерин тышсып берген. Аңаа хамаарыштыр мээң өг-бүдүмнү чиккеке ап көргө беш четир: бо-лук «Тыва туугу» президиум чы-зыгылап ажилдап турар мен, а уугуларымнын иези горлода ажил-дан турар. Мындаага урум Зоа биг-ги класста, оолдарым Алеша болгаш Серёжа үшкү, алдыгы класстарда

өөрөңнү туралар. Эн хемер кызым Четек—ясиде. Көрүнерен, мээң өг-бүдүмнүн бүтү кижигүнери Совет Конституцияда хойлажыттыган эр-гелерин долу хемчээли-биле эил-деп турар-дыр бис. Ычангаш бистин кижигүнери «Дээди шыннык хойлажыткан мектеп» дегенде мектеп чоргаар хамааты чок деп дүрүм бутаар чараар эргелиг-даа.

С. САНДАН.

ААС-КЕЖИКТИГ УЛУГ НАЗЫН

Мээң харым — 74, а калкым-ны — 62. Аас-кежиктиг кыргындар бис деп чоргаарлап мелегалар эр-гелиг бис. Аныктар дугайында аас-кежиктиг чымын назын дийип тура-ры ышкып, аас-кежиктиг улуг на-зын деп чугаалап болас боор!

Совет Конституция хамааттары ажилдар, өөрөңдөр болгаш дыйганы улуг эргелерин берген-биле кады, назылап кыргындарга мате-риалдыг дуулаачыны база ханды-рып турар. Чөөрбө ажи-таткы дургузунда күрүндө пенсия ап келдим. Кадыйм бис пенсияр.

Совет кижиниң ат-алдары болза оон ак-сеткилдиг, мелегалдыг куш-ажы-

лында. Нантите ажитыг куш-ажыл бистин өг-бүдүмнү эргелек чугула херектели болуп келген болгаш бо-лук-даа турар. Бүгү назымынын 40 ажи-таткы куш-ажылы амы-дырал-биле эргелек чоргааланыр мен. Хараал, Кара-Белдир. Нарын адын тургалырыңа даг ажитык-ны болуп, шудуру-ла ажилдап чо-раан бис. Ажил-ишти дагыткыш-кылаан болгаш чангылаан амы кы-раан назын тургаж, аңа-ла олу-рунмас, арын-чуру дөстүмөс, бичи-нда бол, нантите ажитыг ажитыг кымырыңа албап кэр-лир.

Ычангаш бис Эрин сууруну уруглар албан черлеринде таңымы

Советтер шийтпирлеп тур

Каа-Хем районунуң Федорова кедээ Советтин элчелер сессия-зы Борзика суурга болуп өрткен. Ол сессияга мал кыштагындагы кымынын чоруп турарынын дугайында «Ленинч орук» колхозтун зоотехниги эш Яринаны илекте-лин дыйлап чугаалашкан. Кедээ Советтин сессиязында мал кыш-тагындагы кымында четтерини илереттишкен, бо ажилда ор-ганизатчорларын боттук хемчеглерин айткан.

Топ сүт-бараан фермазында «елчелер» дүргөн ажилдагы киринери, хаан фермазында ку-кыны тургузын, Хайырамында инек кажазынын тууун дүргөн доозары-биле ажилын күжүн ме-мей чоруларын. № 1 хойжу бри-гадада чаш хурагандар хулаң алдыр чыгып кажазы дөсөбү 15-ке чедир тууду доозарын, ма-чынарнын чурттага бажына-рынга клөб бажылар пеккаларын тургузуп, оларнын културлук хандырылганын экижидерин то-даргай хемчеглерин алдыр сес-сия шийтпирлээн.

Ш. САЛЧАК.

Ажылчы чоннарын амырлаа-културлук байлаан улам эки-жидер хемчеглер дугайында ай-тырты Тожу район Советиниң сессиязынга чугаалашкан. Район төвүндө парикмахерскаяны, фото-чуртук тирттырар черин, чукар бажынын, даараныр болгаш ил-хеп септээр черлерин, алктери херекселери, приемник септээр черлерин тургузарынын эргежок чугулазын депутаттар саналаан. Чонунуң төлөөлүлериңиң бо са-нааларын амырлаа ботта-ларынче утаганды хемчеглерин айткан шийтпирлеп район Со-ветиниң сессиязын күлөп алаан.

К. ОЮН.

Көдээле култура-чырымыш-кын албан черлериниң ажилын удуруру — көдээ Советтерин кол сорулаарынын бирээзи бо-лур. Ычангаш Улуг-Хем район-нун Көк-Чирда көдээ Советиниң сессиязында Адыл-Шинаада бо-лгаш Көк-Чирда көдээ клубтар-нын ажилын дугайын чуга-лашканы таарымга эвес.

Айттыгандар клубтарын кышка бөлөкчелериниң четтерин дээш

көдээ Советтин даргазы эш Сам-буга, клубтар эргелекчилери эш-тер Сунай-оол, Сандан оларын адрезинге депутаттар шыңгы шүгүмчүлөдөрүн кылган.

Клубтарын ажилын экижидер, уран чула болгунерин док-тамаал ажилдаар, куускомуну талашкандар клубтар ажилыче кызыгынын күштелдир дугайында депутаттарын саналаар — көдээ Советин куускомуну хүн буру практиктиг ажилынга удурула болдуур чуул ол.

С. ШИВИТ.

БҮГҮ КИЖИЛЕР БИСКЕ ӨӨРӨНИР

ЭРГЕЛИГ

Совет социалисттик демократиянын бир чугула ачы-ламын болза бүгү хамаатыларга өөрөңдөр эргели до-лау-биле хандырып турары болур.

Бо чүрүктү көрүнерем, олар Кызылдын медицина үнүмдүүлүгүн сүргүлдүрү-дүр. Олар уруктардан хос-тук шактарында дыйганын-даа, болук-болук бооп ал-

СЭКП ТК-нын ноябрь Пленуму улус ажил-агыйында партияжи удурулганын ала тургулаа талазы-биле улуг сорулаарын салган. Оларны эл дүгөн боттарынын дээш демисеги бистин бүтү партия, совет организациаларымын бүтү-лө черлерде калбарып турар.

Улус ажил-агыйынын түс-түс алырларынын ажил-чорулазын контролларынга Советтерин док-тамаал комиссиялары болгаш улам-на хойу-биле тылтып тургузуп турар хой-ниитиниң аны-буру органи-зациялары биче эвес болуру.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң садыг бол-гаш ниитиниң чечиминде черлерин ажил чорудулазын хынаар та-лазы-биле доктамал комиссияны чүткө четтериниң илеретир-биле кызыгаарлаптымын, харын оларны чайлаарыңа, ажилчы чоннарын хандырылганын экижидеринге бот-тук дуулажып турар.

Комиссия болуп ажилын үргү-чү планлап, ажилчы чонун херек-селдерин хандыраары экижидеринге улаганды эргежок чугула хемчеглер-ни аңаа кириштирип турар. Чижээ чаксы, чайгы үлөрдө хоорайга салыг черлерини организаатар, салыг чет-кини тускайжылар, нотааларын, чүтүк бузуулуңунуң бараанырын салгылаарын организаатар дугайы дээш өскө-даа хемчеглерин чору-дулазын план бутаар хынап кел-ген бис.

Чонунуң садыг хандырылганын

экижидерин орадашпышаан, ба-раанырын үрүмтөп садыг салыг черлеринге, ижер суукун чүдө-лөрдө черлерге амырлаан уругу-чурдуу, илеретин четтериниң чайла-дырынын хемчеглерин ола-ла черин-ге алыр бистин комиссиянын кижигү-нери — аны-буру мергелдир кижилерин ажил-херекчи чачы-мы аларган.

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң депутат эш Селозоботун кириген мелезэни барымдалашкан, комиссия болза хоорайын ол таламы эрик кебезинде салыг хандырылганын байлаан план бутаар хынап көр-гөн. Садыг алычкылар-биле чору-тулаан беселаларымыстан илеретин болза: он талага нота, картофель, капуста болгаш өскө-даа чугула про-дуктуларын салгылаарын организа-таары, магазиндерде чунар савап, улазын, дус, сүт консервирлер чок, дуулаан балык, бузда кылдылар кон-чут эвеш болган. Складтарга чам-дык аш-чөм бараанырынын кал-галың четпес турган чорук база илеретин. № 22 магазинге нотаан та-ламы, аны-буру пөс айлаа өйүн өрттө хойу-биле мөөнөшкен ту-ган.

Комиссиянын хыналдазынын ма-териалдарын горючун баштаар чөп салбырлар эргелекчилерин, товар-веттерин, аксептертерин болгаш өскө-даа ажилдагыларын кириж-те-биле чугаалажып көргөш, он таламы эрик магазиндериниң ажи-лын үндөзүн-биле экижидер хем-чеглерин алырын шийтпирлээн.

Чонунуң садыг хандырылганын

Кызылдын алгы заводунуң хоочун ажилчыны К. Ху-рек-бен будурулганын мурнакчымы болуп турары-биле кады күрүнө эргелериниң талазы-биле чугула күлө-дө.

А. АТНИН.
Эрин суурда пенсияр.

Улуг урууну Сырат Долдат хойжу, ол, пионерден, комсомолдан анык коммунист болурунга чедир орутку эрткен. Олугу Чапай-оол Красноар-мизде өөрөңнү турар, оон дунмазы Карбыш-оол онугу классты дооскаш, төрөн колхозунда механизатор бо-луп будурулганын ажит-херекте ки-жигү турар. Школа назымы тургал-дын шүтүтүшкөдө өөрөңнү турар. Ажыл-иш — бистин келер уеке. Олар коммунизм үзүндө чурттаар дээрзинге чоргаарлаптымын мөн.

С. СЕНДЕМБА,
Тес-Хем районунуң «Чодура» кол-хозтун колхозчуу, Маадыр ие.

Контрольдап, дузалап турар бис

Садыг алычкы Чепрасованын кириген мелезэни барымдалаш-кан. Пушкин културчунуңа № 12 дар-ектин ажилын комиссия база хынап көргөн. Ол даректин салгыжымы ажил садыг барымдалашканын тур-ганын депутат эш Чернышев илерет-кен. Ларбика турга чогуру лыжа хой баралдыр чок болган. Хынал-данын материалын алгаш, топулук баштаар чөп илеретин четтериниң чайла-дырынын хемчеглерин база ап турар.

Чонунуң садыг хандырылганын ажи-жидер талазы-биле комиссиянын ажилыга депутаттар эштер Елисее-ва, Микова, Топова, Курасова бо-лгаш өскө-даа онза идеякыйлыг кирип келгенер. Амыг үзе бис-тин комиссиясымы, оон түс-түс кижигүнери ниитиниң чечиминде черлеринге, магазиндерге ажилчы чоннарын кириген хоумалдарын чөп канчаар шийтпирлөткөтүп тура-рын хынаар талазы-биле ажилдар-ын чорудуп туралар.

Хоорайын чурттагыч чонунуң хандырылганын културалык бели-лер төлөдө, ам-даа лыжа хой ажил-дарын кылымы бистин садыг болгаш ниитиниң чечиминде черлеринге шийтпирлеп турар. Комиссия кижигүнери депутаттар бистер ол сору-тамы шийтпирлөргө кыргыныс-тын салышкынычыты кийерин болдуура-ла чергези-биле орада-жып турар бис.

М. КУЗЬМИНА.

ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң садыг бол-гаш ниитиниң чечиминде черлерин талазы-биле доктамал комис-сиязынын даргазы.

Хөй-ниитиниң шугуму-биле

Ажылчы чоннарын депутаттар Советтериниң ажил-чоруулазынын чедикшиини — оларын массалар-биле хандыраарында, хөй-ниитиниң күжүнө даанырында хандыраары. Мычангаш депутаттарын, доктамал ком-миссияларын, ажилчы чоннарын хөй-ниити бот-гы-лыгыг организаациаларын ажилын бүтү талазы-биле экижидер — бо үзе кажыгымында-даа артык негетинип турар.

Советтериниң ажилында хөй-ниити эгелээшкенин улам хөгжүдөр дугайында Тыва АССР-нин Дээди Со-ветиниң ийги сессиязынын шийтпирлерин амырлаа боттадырар талазы-биле өвүр районунуң чер-чер Совет-тери алаан хемчеглерин ап келген. Хөй-ниити шугуму-биле ажилды калбартырынга Советтериниң депутаттары болгаш доктамал комиссиялары чугула ролду ойноп турар. Дээди Советтин ийги сессиязынын соонда де-путаттары болгаш доктамал комиссияларын ажилы идеякыйлаан. Советтериниң депутаттары боттарынын хөй-ниитини ажил-чоруулазын будурулганын ажилы-биле планнар болгаш хулаалар күүсидиринче утадырып турар. Депутаттар эштер Т. Оссур-оол, Т. Кенден, О. Чонук-оол, С. Комбу, В. Бюрбю болгаш өскө-даа өскө-даа планнар болгаш хулаалар күүсидир талазы-биле боттарынын үлөгерин өскө-даа көргүзүп туралар.

Депутаттар боттарынын ажил-чоруулазын ажилчы чоннар ортуңа куштыгырар. Район Советиниң де-путаттарынын 90 хуузу, көдээ Советтериниң депутат-тарынын 87 хуузу сонгукчулар мурдунга отчөттөрүн кылган. Депутаттар-биле ужуражышкын хураалдары-га сонгукчулар четтериниң шүгүмчүлөп, оларын ажил-чоруулазынга үнелиг саналдарын берип турар.

Район болгаш көдээ Советтериниң доктамал ком-миссияларында хөй-хөй депутаттар болгаш активчилер ажилдап турар. Олар райкуускомун болгаш көдээ Со-веттер куускомнарын хураалдарыга айттыгыларын

гелерин күлөдөп турар. Ол Тыва АССР-нин Дээди Со-ветиниң Президиумунуң кижигү-нү. Чурумга: К. К. Хурек-бенниң ажилдап турары. Фото С. Фоситтостуу.

Сонгукчуларга отчөттөр

Советтериниң, оларын куускомна-рын болгаш бүтү депутаттарынын ажилчы чоннарга боттарынын ажил-чоруулазынын дугайында отчөт-тарын доктамал бээр социалисттик демократиянын чугула чулу болуп. Тожу районунуң чер-чер Советтери, оларын депутаттары болгаш куус-комнары совет демократиянын бо негелдэли амырлаа боттары-лар талазы-биле алаан хемчеглерин ап келген.

Бо кызыл бирги чартымында ра-йон Советиниң 40 депутаттарында 32, көдээ Советтериниң 80 де-путаттарында 78 депутаттар боттарынын округтарында сонгукчулар мурдунга отчөттөрүн берген. Район Совети-нин депутаттары эштер Доржу, Ке-лен, Эректоз, Сарымчы, Мырлаа болгаш өскө-даа депутаттар боттары-нын округтарыга эки ажилдап ту-ралар. Район болгаш көдээ Совет-териниң куускомнарын түс-түс ба-дылаан графигин бутаар ам чер-чер Советтериниң бүтү депутаттары сон-гукчулар мурдунга отчөтүн берип турар. Чыл төнтүгүнө чедир бүтү депутаттар боттарынын отчөттөрүн шүтүзүп кылган тураа сорулга сал-дынган болгаш бо сорулга депу-таттар ам чедикшииниң куускомуну тувар.

Район болгаш көдээ Советтериниң куускомнары бо чызын декабрь 20-ге чедир боттарынын ажилында дугайында отчөттөрүн Советтериниң сессияларында кылып белеткелди бо хурунде бүтү черлерде калбартка. Райкууском кижигүнерин болгаш оон калкистериниң ууругуучулары ажилчы чоннар хураалдарыга от-чөттөрүн райкуускомунуң бадылаан планын бутаар кылып туралар. Ра-йонунуң улус өөредилгенин кийди-риниң эргелекчи эш Достай бо-луп ажилынын дугайында отчөтүн районунуң колхоздарын кылтырап, бузуураа черлеринге тыганды болгаш чонунуң санал шүгүмчүлөдө-

Доктамал комиссияларын сес-сияларга болгаш куускомнарга ай-тымырлар белеткелдерин алыга. Боттарынын ажилынын дугайында Советтериниң мурдунга, тодаргайлаа-га сессияларга отчөттөр кылырын чер-чер Советтери бо чызын прак-тикалап турар. Тораа-Хем болгаш Ааас көдээ Советтериниң доктамал комиссиялары отчөттөрүн сессия-ларга колулуна шүтүзүп берилген.

Ажылчы чоннарын хураалдарыга болгаш Советтериниң сессияларында отчөттөр кылып чорук депутаттары ажилында улуг илг болуп тураа болгаш ажил-агый, култура тургу-зуушкуну айттыгыларын шийт-пирлөөгө массаларын жалбак киржилгезин хандырып турар.

Н. БЮРБЮ,

Тожу райкуускомунуң секретары.

„Коммунизмче шилчиле болза күрүнө бо-лгаш ажил-агый аппарадын ажил-чоруула-зын доктамал экижидерин, оон иштиче демократты үндөзүннери болгаш хөй-ниити эгелээшкенин хөгжүдөрүн негеп турар“.

Н. С. ХРУШЕВ.

Хөй-ниитиниң шугуму-биле

белеткен, чер-черге хыналданы кылып, боттарынын саналдарын кирип турар. Район Советиниң көдээ ажил-агый талазы-биле доктамал комиссияны мал ажилынын байлаан чер-черге таанып, ажил-агый-ларга практиктиг дуулаачыны көргүзүп турар. Ол мыкшан Садыг көдээ Советтин тууду болгаш суур чаагай-жыдылганын талазы-биле доктамал комиссияны кол-хоз төвү Кызыл-Тей суурну чаагайжыдар ажилды эки башкарып келген.

Торгалым суурда эш Давы-оол, Чаа-Суурда эш Бум-бун-Доржу даргадан кудумчу комитеттери суурлар чаагайжыдар, арыг-шөвөрүн экижидер талазы-биле улуг ажилдары кылган.

Районда 8 кезек черде 198 кижилг улуучу дружи-налар, 7 кезек черде 45 киж састагы эш-хуузуун суутары ниитиниң көрүм-чүрүм камгалаар ажилды күштелдирип, кем-херек, көрүм-чүрүм уураа чоруктар-ын болдуураас талазы-биле чөп ортуулаа чугула ажилдарын чорудуп келген. Шкопалар болгаш уругтар албан черлериниң чанында 16 төрөдөр комитеттери, култура албан черлеринде 10 чөвүлөдөр, 27 санитар төлөөлөкчилер ажилдап турар. Бо бүтү хөй-ниити органи-зацияларында 518 киж Советтериниң идеякыйлыг дуулаачылары болуп турар.

Райкуускомунуң чымында штаттаа дашпаар көдээ ажил-агый кийди болгаш организаас-массалг ажил кийди тургустунган болгаш куускомун ажилында улуг дуулаачыны көргүзүп, боттарынын шугуму-биле алаан ажилдарын чоруткан.

Советтериниң ажилында хөй-ниити эгелээшкенин улам инай хөгжүдөр — ол хөй-ниити организааци-ларга куускомнарын, оларын калкистериниң болгаш удурутуучуларын талашканды практиктиг дуулаачы-ны көргүдөрдөн, оларын тодаргай удурутуудан ха-мааржыр.

Д. СПИРИН.

Фото И. Нумдинкин.

Италиянын Коммунисттик партиясынын съездизи ажыттыган

РИМ. (СЭТА). Италиянын Коммунисттик партиясынын X съездизи декабрь 2-де аяктады. Делегацияны жыйынтыктаган комитеттин председатели, ошол ичинде СЭТА ТМ-нын Президиумунун жетекчиси, секретары Ф. Р. Козлова баштаган Совет Эмгекчилеринин Коммунисттик партиясынын талашыры съездизи киргизип турар.

Съездиздин жүн айтырымы бадылаан: 1. Демократиялык болгаш тай-банын бойдалдыгы социализмге орунка күш-ажыгыч аңгыларын чыгыш эки. 2. Партиянын Уставына өскерилгелер кирер дугайы бол-гаш 3. ИМП-ни удуруу органдарын согууру.

Хүн чуруунун бирги айтырымын талашы-биле илетилди Италиянын Коммунисттик партиясынын чингине секретары Пальмиро Тольятти кылган.

Чжоу Эн-лайнын Неруга чагаазы

ПЕКИН. (СЭТА). «Амгы байдалды ам-даа улам чавырыдырыныч ула-дыр хөгжүдүргө» кыды кылган кученишкенин идирилг болурунче Индиянын чазан КР-нун чазан кыйгырган. Кыдат-индий кызыгаар-нын бүтү шугурунда Кыдаттын кы-зыгаар отряддарын чайлап чоруда-рын агадарын ийн хонук мурун-да, ноябрь 28-те КР-нун курине ча-вешиленич премьер-министрия Чжоу Эн-лай-нын Индиянын премьер-министрия Неруга чоруткан чагаазында ол кы-гыры бар болуп турар.

Кызыгаар дугайында айтырымда маргылдааларын чугаалажышкы-парнын аргамы-биле шиптирлери-нин өргөкчө чугулааларын дугайын Чжоу Эн-лай чугаалап турар. Кы-дат отряддарын 1959 чылдын херек кырында боттуг контролдуун шугу-мунда чыгыш тала-биле 20 кило-метр аткаарлаткан чорук кызыгаар маргылдааларын база каттап ага-дари магдылапайн турар түвө то-лөдө, тодарай айтырыларын ук чөргө чугаалажы көөрү-биле тала-зы.

У танны КНО-нун чингине секретарына соңгаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нун Кол Ассамблеясы КНО-нун чингине секре-

тарына У танны 1966 чылдын ноя-
брь 4-ке чейин соңгаан.

БРАЗИЛИЯДА ПОЛИТИКТИК БАЙДАЛ

АКШ-тын неделя санында үнөр «Бизнес уик» деп политика-экономи-ка журналы Латин Американын чурттарында болушуну айткан. дугайында амык хей тайыбыр чүд-дерины сөөлүгүдө үргүчү парлап турар аларган. Ам болушуну кур-чар чөк бөрүбүзүнүн ол кээздеде АКШ болушун тергилдешкенин бу-рун ышкыларына чедирин болуш магат чок дээрине улуг дүрүзүн ол чүдүдөдө көстүп турар. Ол журналдын сөөлүг нөмөрлеринин бирээсинде демделгени: «Алаандан өрү бооп турар социал-экономи-ктык болгаш политиктик революция шаандагы дүжүлө-орду эргилдеш-кенин болгаш экономикалык докта-шкынын кызып учурун турар. Бир эвес Латин Америка болушун хей та-ламык айтырыларын кыш чылдар-нын дүрүзүндө шиптирлешсе болза, херектин учурундан шиптир-лерге чедил болуш чадаас, а индид уламышкын Каттишкан Штаттар-га шуут кыжыган турар ийнк. Ындыг чорукту болу берилурун Кубанын чижээ көргүзүп турар. Бир эвес бо чорук Латин Америкада кайы-бир чеге база каттаптар бол-за, таарыкчылар чүдүлөр эвез бол-уш. Шугурун чокушкындай кел чыдар революстуг атышкындай бо районда кыжыган турар. Шугурун америк диктат чалыш чокка дигрилген кел чылдар. Кая, калдыг чуртка чаз чазылашышкы-нын болушун. АКШ-тын империа-листтик тергилдешкенин чаз күш-түгү согуугу кая таарышкыларын баш ууш чугаалаарын берге.

АКШ-тын хөргөдгөн бөлүктери Латин Американы эй улуг чурту-Бразилияда политиктик байдалга он-за дүрүлөп турар. Бразилиянын де-вискэри болушун хемчээлдеринин талазы-биле Англиянын девискэри-нде 35 катан ажим турар болгаш чо-ну ам бизис 73 миллион ашкан. Мынчага чедир-ле 400 хире америк компаниялар Бразилиянын экономи-касында хөдөлгөн турар. Ол чуртта америк хуу капитал салымшыкын 1.700 миллион доллар ашкан. Чокка чедир-ле АКШ-улг помещи-кы болгаш үнөтүр-сак олигархия-биле эвешелдеп алган, Бразилиянын дашкык болгаш ишттик политика-лык салдарын иледе чедирин кел-ген. Ындыг болза-да ол өй мөнгөс-биле аял келбес кылдыр эркен. Бразилия мөнгө уйгулдан оуланган болгаш ол дугайын оон президентин-де Жоао Гулартты мынчаар меде-лээ: «Бразил улус болушун айты-рыларын дашкык кыжарлашкы-биле эвес, а бразилия эу-биле бо-ду шиптирлешкенин күчүп турар. Браз-илиянын хөгжүдүргө Бразилиянын эге-ажыктарына боттанган турарын күзүп турар бис. Бодуустун хуу-са-лымшыкы бодуусту шиптирлеш шы-даар бис».

Экономика талазы-биле хамаарыш-пас чорук дээш демселдеш орун-га бижы-биле турар алгаш, Браз-илия бо орунка хей чүдүлөдөн ам бе-зил чедил алган. Социализмдин амык хей чурттары-биле дипломаттыг бол-гаш экономикалык харылдаарлар катан тургустунган. Ол чурттар-биле чар-ган узуу хуусаалыг салыг дугурун-галары бот-бодутта ажыктыг болгаш хамаарышпас экономикалык хөгжүдөр база бижыглар аргам Бразилияга берип турар. Делегацияны амык хей организациаларында Бразилиянын төлөкчилери өскө крунелерин ишттик херектеринге холгаарлашпа-нын ымактык принциптерин камга-

ЙЕМЕНДЕ БОЛУУШКУННАР

БАИР. (СЭТА). Йеменин болгаш БАИР-нын каттышкан чеспектик күш-тери Йеменин согу кезең, ыла-гы Саада болгаш эрик чоругуну ра-йондарын бургу-биле контролдоп турар дээрин Йеменин шериг ко-мандышаларын төлөкчиси МЕН агентилдешти корреспондентизинге меделгөн.

Ам бүгү чуртта шөлөн болуп ту-рарын ол онзалып демделгөн.

Бейда төрөл бөлүктөн шеригге чаз келген 1.000 кижиги шериг белет-келин дооскан. Алаа холбаштыр Са-нага болгаш Сауалага оралкыч пре-зидент Аль-Бейдани мынча деп ме-делгөн: Сауд Аравиядан болгаш Йор-даннан Йеменин чорудуп турар им-периалисттик хөдөлгөнчилердин

республиканы камгалаары-биле олар-ны Йеменин камгалаарычте чорут-кан турар.

Сауд Аравияга ажыдап турган 100 хире Йеменин Ахтайын райо-нунга кызыгаарын өрттөп келген бол-гаш Йеменин национал гвардиясы-га кирер күзелин меделгөн. Респуб-ликачы Йеменин эдир демсел чоруд-дары-биле хөдөлгөнчилеринин ху-роолонгө оларын элдөп алырын саудчу эрге-чагыргалар оралдажып турган деп, олар чугаалаан.

Сауд болгаш Хусейн оларын хө-дөлгөнчилеринин Саудче өрттөп кирер дээр оралдажышкынын Йе-менин болгаш БАИР-нын каттышкан шериглери үзө шапкан деп, «Аль-Абдар» солун дындаптыр турар.

Бужар үүлөгөдү

БЕРЛИН. (СЭТА). «Нейес дей-дун» солунун дындаптыр турары-биле амык нобельчи шагналдык лауреады лорд Бертрам Рассел на-цизм үезинде истен-сүрдүрүп турган кижилерин каттыжышкынын Бар-рин Берлинде судтап турарын бу-руу шап, мынчаар меделгөн: на-цисти эу-турумун айымынга та-варжып тургандарын каттыштырган организацианы буруударын Аде-нуэрин чазга калчаалы-биле кылган. Ам болушун политиктик үз-дөдөдөр дээр истен-сүрдүрүп ту-рар ол организацианы немес хама-а-ты бурунун деткири чөптүг.

Чурттаар бажын 200 чыл эргкенде болур

АФИНЫ. (СЭТА). «Авга» солунун дындаптыр турары-биле амык, Грекиянын чуртталга тууунун министрство-унун чуртталга тууунун талазы-биле шиптирлешкенин директору Спаностис грек архитекторларын II съездизинге меделгенин болза: 5,5 миллион ажыг гректер коргунчүп байдалдарда, ортумаа-биле чеди кижиги өрөлдө чурттап турар.

Спаностис сөзү-биле амык, Гре-

Б. Рассел ол организацианы суд-тап турарын «эптуг эвес бужар-чү-дө үлөдүг-дир» деп айткан. Бар-рын-герман антифашисттерин и-стен-сүрүп турарын соксыдыр дээр демсел немес кижиги бурунун ал-дарынын херээ болур деп ол меде-лгөн.

Тайбың камгалаанын англи ко-митетинин даргазы Гордон Шафериц АДН агентилдешти Лондонда коррес-пондентизинге меделгенин болза, Бар-рын Берлинде судтун мурунунга (а-зымизге улук кижилер эвес, а бар-рын-герман чазак туруп турар-дыр.

цияда чуртталганын чидиг айтыры-нын шиптирлешкенин туудун амык темпелеринин үезинде 200 чыл негетинин турар.

«Продос» солунун дындаптыр турар амык, чүдө Афининин районында делегация ийн дайымы-нын сонда амы-тынга айымалдыг 100 ажыг казанактарын туткан, ол казанактарда грек адылдарын чүс-чүс мун «г-бүлелери чурттап турар.

депидил үндүргөн. Бодушун согул-да мурунун программасына Аппа-рис үндөш агар реформасын дээр, күч-ажыгыч уушту, амыкларын экижидер дээр, социализм чурттары-биле экономикалык болгаш политик-тик харылдааларын калбартыр дээр, революстуг Кубаны деткир дээр демселме кылгырып, Бразилиянын тускай догунаар эргезинге улук ко-гаралды чедирит турар АКШ-биле керээлери катан эвс көрүп, күш чок болуурларын негеп турар.

Штаттын губернаторуна Мигел Аранас согуштугуран. Пернамбу-штатка конгрессин кескинуеринге кандидаттарга болза ийн хей ба-дылашкынын Бразилиянын тала-зын кар калдыкларын даргазы бол-гаш улус чоңук бразил Кастро деп шолалан алар турар Франсиско Жулиан ашкан. Чуртук эске штатта-нын таравчылар шипчээлдеринин удурудуктары. Жозе Порфирио, Ассис Лемус болгаш өскөк-дөө конгресске база согуштугуран.

Губернатор Ласерданын реаксы-лык күштерин чөлөгикчи кылдыр хуудурун алгаш турганы Гуанаба-ра штатка реакцияны чалчалары чедирин чок болган. Улуштун кандидаттары алаа база кайгамчык тийлешкен чедил алган. Штаттын оралкы губернаторуна алабынга Элой Дуарте согуштугуран. Ласер-данын чалчак Лорд Крэйно өлүмүгү аштырышкына таарышкан.

Улуштун күштерге деткич кан-дидаттар — Аурелио Виана биле Ле-онел Бризоло тергил хей санын ба-дылашкынын алганар. Демократ-тык күштерин чыгыс эй болуп чур-терлеринге, бөгү Бразилиянын онза негеп турары үндөш реформа-ларын болгаш социал чарыкталар-нын чорударын улустук сыры катты-жышкыны-биле деткип турган чедир-тине күштеринге кандидаттар реакция-ны күштеринге аштырышкынын таарыштырган. Реакцияны кан-дидаттары аштырышкына таарышкан, чүдө дээр, олар Совет Эмгекчи-лик болгаш социализмге чурттар-биле харылдааларын үзөр дээр, ком-мунизмге удуш лозундарын, АКШ-биле сыры кыды амжылдыгы дээр, Кубанын херектеринге чеспек-тик холгаарлашкынын америк планларын деткиренин лозундарын ийил уурун тургандар.

Реаксы-лык күштер Бразилиянын амык индидын муракчы ор-тамын — Бразилиянын Коммунист-тик партиясы согулдага хостуг кы-жиринден чайдыларын база катан чедил алыр аргалыг болган. Комму-нисттик партия 15 чыл дүрүзүндө хо-лоулаан дашкар туруп келген. Бүтү чуртка калбарган кампаниянын түнелгиде согулдага кижир эрге-рин Бразилиянын Коммунисттик пар-тиясына тышкын негези 70 муң ажыг эй салымшыкын чыгдыган турган. (Бразилиянын конституция-зын буга 30 муң кижинин эй са-лымшыкын чедир). Ындыг болза-да дээр согулдага трибуналы Браз-илиянын Коммунисттик партиянын политиктик партия кылдыр бүтүз-дүрүлгө бо улаада база ойталаан. Ындыг түрүжө Коммунисттик пар-тиянын программасы согулдангы түнелгиде улгү салдарын чедирген.

Делегацияны амык фондусу-биле өлүмүгү дугурулгалардан ойтала-дан, дашкык бугурулгелерин на-ционализмдестарын чедил алыр, үндө-ш агар реформасын чорудар, сая-сы ашканын өрткө-чү чок болушун эуш турганын болгаш амыд-

МОСКВА. Чехословак-совет най-ралдык амык холбаштырган най-ралдык болгаш тайбын эста-фетасы ноябрьын 15-те Москва-ны Манжик шөлүндө эгелген. Спортсмен-мотоциклчилер Москва — Смоленск — Минск — Киев — Львов — Ужгороду таарып эркенер. Эста-фетанын киржикчилери Чехослова-киянын Социалисттик Республика-нын кызыгаарына барган, найрал-дыг чехословак улуска совет улус-тун чоруткан бижни дачылыг бер-ген.

ЧУРУКТА: мотоциклчилер Манжик шөлүндө.

Фото В. Яковтук.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

ВЬЕТНАМДА

ХАНОЙ. (СЭТА). Киншине-тин «Модова» дээр бот бөмбүнүн ко-мандасы чокта Вьетнамын демо-краттыг республикасында чедө бер-ген. Олар бир дугаар өмнү харыл-даа министрствоууну команданы-биле ойнаш, ол команданы 9-0 кылдыр удуш алган. Онунун эгел-дери мурунда совет бот бөмбүчү-леринге Вьетнамын Демократик Республикасынын президентин Хо Ши Мин байыр чедирген.

„Африка хостуг болур“

Бай-Хаак он бир чыл школазын өөреничилери, башкылары, ала-мелер, суурун аныктары районун Култура бажынынга чыгып кел-генин. Култура бажынынын фео-дизмде белет ашкан «Африка хостуг болур» деп темалыг фото-монтаж, школазын чуртук өөреничилери-нин — «Колонизаторлар, Африка-дын үнүлөр» деп темага чурал чур-тары болгаш ол-ла кезеге турас-кааткан эске-даа делегелер чыл-ганынын кичээлгенин хаара тудуп турган. Бай-Хаак школазында гео-графия бөлүмүнүн киржикчилери өөреничилерин Африканын хунуге таарыштыр организацианын «Афри-ка хостуг болур» деп кезгези ми-чаз эгелген.

Школада география бөлүмүнүн улуттукчуу, география башкы-зы Наталья Тарик-Кара чыгылаар-ын мурунга турар келген. Бүтү совет школачылар Африканын чо-нуу хосталга дээр маадырлыг деми-селдин улуу-биле деткип турарын болгаш Африка чурттарына Совет Эмгекчилер болгаш бүт социали-стик чурттарын бүт таламык дуа-ламчылыг дугайын чугаалаан, Африканын маадырлыг чоңуга ту-раскааткан кезгезин айткан.

Сенгага 50 ажыг кижиги киржик-чиги амык бургу улустарын национал хептерин кеткен өөреничилер «Деле-гациянын демократтыг аныктарын «Гимндин» ырлажып үнүп келгенер. Оларын аргамда: истрел, кубал-лар, испаннар, кыдаттар, поляктар, орустар, украиннар, казактар, тыя-лар болгаш эске-даа нацияларын кижилеринин өмүр-хөйрүн көстүп ту-рар. Көрүкчүлөр оларын аныктыг адыш чаксаакшынаары-биле уткуп алган.

Оон сонда Африка чурттарынын төлөзүн (ролонда Алла Жаанова) национал хези-биле үнүп келген, бо-дунун чуртунун чараш бойус-чу-румалык, байлактарын, капиталдын чурттарын, колонизаторларын араб чоңу дарлап, каржи-дерин аажылап турганын болгаш амы

араб улустун амыдырал-чуртта-ганын, тайбын дээр демселди, тайбын амык-ижин улуг чоргаар-биле чугаалаан.

Оон сонда Ортамык, Төп болгаш Муруну Африканын улустарын тө-лөкчилери — пигменлер, бушмен-лер, готтентоттар (ролонда Люба Тыртан-Кара, Люс Сапрыкина, Во-лода Михайлов, Толя Бутаяс олар), боттарынын чурттарында чоңуу-косталга дээр, тайбын дээр, күш-ажыг дээр чүткүдүн чугаалап, Аф-рика улустун маадыр Патрис Лу-мумбанын дээрбечилерин хоңулаа өлгөн болгаш Антуан Гизенганын ара бажында шаажылдып турарын дугайын килелен чугаалаанар.

Ол ышкы өөреничилер ол ке-жээге африк болгаш совет чогаал-чыларын тайбын дугайында шүлүк-терин, композиторларын ырларын, амы-бурү нашин улустарын танчы-ларын күтүстөк. Оларнын ол көр-гүзүлгөр көрүкчүлери улуг со-нуурланын кайгыктырган.

Кезгезе районун урулар библо-теказынын эргелекчи Светлана Мильникова, район библиотекасын амыкчылар Валда Никитана аф-рика аныктарын аажы-чаңчылыг болгаш ол чурттарын чогаалчы-ларын чогаалдарын парлаан но-марын дугайында чүдө чугаалаан-нар.

Школамын өөреничилери болгаш башкылар коллективин кезгезини белеткел бир ай бурунгаар эгелен, алаа эки белеткелгенин айтыр чү-гула. Ындыг солун болгаш нарын темага кезгезин белеткээр хей амыкларын болгаш куженишкы-нын үндөштерин негеп турар дээр билдингир. Язы-бурү нацияларын өмүр-хөйрүн ол хөзөр кылдыр белеткээр берге турга-даа, ону өөр-еничилер болгаш башкылар коллек-тивин, клуб чөвүлеленин болгаш ала-илерин ийелекчилер киржиле-ни-биле кыдып шылаанар. Ылгыга ала-илерден Житова, Голдочн олар ийелекчилер киржилер.

М. СУНДУЯ.

АМ-ДАА ЭГЕЛЕВЭЭН

Бүш-култура болгаш спорт кижиги калдыкшылыгы улуг угу-дуу-лай. Алаа ынакшыдыг кижилер, ыламык анык эскен Току райо-нда массалыг. Хамык ужуз ону башка-рып удурут, организастаар амык байг тургустунган.

Республиканын боодага маргал-даанын киржир кандыг-да белет-кел кылбаан. «Думчутта келгенде бызаа сугу» дөмгө, маргылдаанын болур хүчү келгенде дүвүрөн чыг-

гаш чоруткан командамы сөөгү че-рин калдыкшылыгы улуг угу-дуу-лай. Алаа ынакшыдыг кижилер, ыламык анык эскен Току райо-нда массалыг. Хамык ужуз ону башка-рып удурут, организастаар амык байг тургустунган.

Республиканын боодага маргал-даанын киржир кандыг-да белет-кел кылбаан. «Думчутта келгенде бызаа сугу» дөмгө, маргылдаанын болур хүчү келгенде дүвүрөн чыг-

Н. ОЮН.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап республикага—14—19, а Кызыл-каап турар хүн болур. Хар шоолуг чагыс. Хат кошкык, дагыч черде-ге дымзыг. Агаарын температурамы:

републикага—14—19, а Кызыл-каап турар хүн болур. Хар шоолуг чагыс. Хат кошкык, дагыч черде-ге дымзыг. Агаарын температурамы:

Репадитор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларда

ДЕНАБЬРЬ 5-ТЕ

- «НАПЫРАЛ»
Мультипликациялар 9 шакта, «Хеймер огулунун муңуңузу» 10. 12, 2, 4, 8, 10 шактарда, «Мэң чуртуп турар бажыным» 6 шакта.
- «КАА-ХЕМ»
«Савзанын джунглилер» 10 шакта, «Башкынычын маадырлыг чоругу» 11.15, 1.15 шактарда, «Маринанын салым-чалу» 3.15, 7.15 шактарда, «Бөдүүн төөгү» 5.15, 9.15 шактарда.
- «ВОСТОК»
«Урү ачыын дилеп чөр» 11, 1 шактарда, «Деснелчон изын үзү» 3, 5, 7, 9 шактарда.
- «ЕНИСЕЙ»
Мультипликациялар 10.30 шакта, «Ногаан арганын чаңымы» 12.30 шакта, «Наман-даа» 4.30, 6.30 шактарда, «Чаз эрикче» 2.30, 8.30 шактарда.

Республиканын Хөгжүм-шин театрынга

декабрь 5-те бурят АССР-нин артистеринин

УЛУГ КОНЦЕРТИ

болур. Концерт хүндүс 12 шакта, кезжэ 7.30 шакта эге-лээр.

ДИРЕКЦИЯ.

В. БОРИСОВ.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕСИ: Кызыл, Шетинкин-Браветичко кулутуучу бажын № 3. ТЕЛЕФОНЫ: редакторун 24-63, редакторун оралкызынын 35-24, пропаганда кидизинин 23-54, харымсалгалыг секретарынын болгаш харымсалгалыг лежурнынын 23-35, калээ амык-агы кидизинин 25-38, партияны амыдырал болгаш култура амыдырал кидизинин 37-13, ишттик информация кидизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кидизинин 21-27, улетпүр болгаш транспорт кидизинин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбейн барганга 32-75 телефонче долгаар.

Чыгыс № 2905. Култура министрствоуунун типографиясы